

D'ERES I PALLERS

“Espai de terra, aplanat i ferm, damunt del qual es posen cereals i llegums per a batre'ls”. És la definició que fa el diccionari referint-se a l'era de batre amb el trill i l'haca, com es feia des d'èpoques bíbliques fins que s'inventà una màquina gran, aparatosa i molt lletja que, a més d'usurpar el nom al trill en dir-se *trilladora*, deixà obsoleta l'era i sense sentit l'expressió *batre*.

Els cereals i els llegums en la seua darrera fase, una volta ben granats, se segaven i es carregaven a l'era per a batre'ls després que foren ben secs: el blat, l'arròs i l'ordi, quant als cereals; i els fesols i els cigrons, pel que fa als llegums. També feien, aquelles eres, la funció de sequers de collites com el cacau o el mateix arròs, que requeria un assecat escrupolós abans que fóra possible ensacar-lo i ficar-lo en un lloc segur, davall d'un sostre. El llaurador es referia a això últim amb una frase que denotava, al mateix temps, satisfacció: *Ja tinc la collita baix la biga*.

Les eres estaven situades a la part alta del poble, zona en la qual la terra és d'argila roja, viscosa i apegalosa quan es mulla; a més, reté molt la humitat, de manera que tarda molt a assecar-se. Este terreny és el contrari del que es necessita per a una era, que es vol que estiga sempre practicable. Esta necessitat va fer discórrer als nostres avantpassats una solució, que no fou cap altra que portar-hi, amb els carros, terra del Benicató. Esta terra té una estructura que fa que, si es deixa quieta, es compacte molt. Posaven un pam de terra postissa i hi passaven el *rulet*, que era una pedra cilíndrica amb un eix de ferro, que l'haca arrossegava per a atapeir-la. Donaven també a la superfície una forma lleugerament convexa, poc perceptible. Si plovia, l'aigua no hi penetrava i era prou una *carà* de sol per a assecar-la i fer-la practicable. Foren nombroses les eres fins a la primeria d'este segle, i quan un pare partia la hisenda entre els fills, l'era la deixava per a l'ús comú de tots ells; com que ells, quan els arribava l'hora, feien el mateix, l'era la tenien en propietat diverses famílies emparentades que feien tornos per a batre.

El trill, a pesar de ser l'eina fonamental a l'era, sols feia una de les moltes funcions que s'inclouien en el procés de batre: separar el gra de l'espiga, en el cas dels cereals. Els llegums més prompte es picaven, amb la força de sis forcons (la de tres i la de quatre forcons es gastaven per a escampar i estovar la palla, que es repicava fins que consideraven que havia deixat anar tot el gra).

Tornant al trill, direm que estava constituït per una post rectangular prou grossa perquè pesara i tinguera aplom, dentada a la part inferior. Arrossegada per l'haca en passades successives, feia afluir-se el gra, que s'escolava pel seu pes al sòl, on es depositava, barrejat amb pallús, pols i fraccions de palla i fulla desfeta. Acabada la funció del trill, concorrien nombroses eines que completaven el procés. Calia apartar la palla ja neta del gra, i això es feia amb la força, estovant-la, remenant-la i llançant-la fora de l'era. El solatge havia d'ajuntar-se un poc amb el *ramàs*, una granera gran, sense mànec, feta amb un

manoll de rames de ginesta lligades a la base. Si era cereal calia aventar-lo amb una pala de fusta fina arquejada per a tal fi, llançant-lo en una direcció determinada, segons bufara el vent, per tal que en caure volara la pols a un costat i el gra caiguera pel seu pes, aplomat, a una altra banda. Si eren llegums era menester, a més, garbellar-les amb garbell gran de vores planes, que feia fluir la palla a la part de dalt, pel seu menor pes, i a continuació, apartant-la amb dos grapats i remenant de nou el garbell amb molta gràcia, es llançava el contingut del garbell al vent amb força (*aventar-lo* n'és l'expressió exacta, i la postura que adquiria el cos de l'home plantat i inclinant primer els braços arrere, preparat per a llançar, donà peu a una altra expressió: *aventar a u una samugada*). Encara que podria fer la impressió que així s'escampava tot, el resultat d'esta operació era que es depositava el gra tot junt en un lloc i la palla en un altre.

La labor de l'era generava molta pols, i d'ací el refrany aquell que diu: *Qui no vulga pols que no vaja a l'era*. Avisa que aquell que, per pròpia voluntat, es fica en terreny compromés, més val que s'atenga a les conseqüències. O este altre que diu: *Quan fa airet... s'aventa*, el qual indica que cal aprofitar les condicions favorables per a una acció.

A la postguerra venien molt bé els cereals i els llegums que se sembraven molt al nostre terme, però fou a l'ocórrer la gelada de quaranta-sis que calgué serrar els tarongers a un pam de terra (que era el tros de soca que tapava la neu) i es passà a sembrar blat, també al mig dels frauds dels horts, de manera que se'n multiplicà la producció. Això, junt amb les necessitats derivades de la producció d'arròs, va fer que calguera instal·lar diverses trilladores al voltant del poble: fins a set, n'arribaren a funcionar.

Es carregava el blat o l'arròs a l'era, on una colla de dones arrimaven les garbes col·locant-les damunt d'una taula gran, al costat de la trilladora. Des d'allí un home les pujava al sostre de la màquina i els tallava el vencill amb una corbella. Un segon operari que estava dret al sostre, agafant la garba amb una mà a cada part del vencill tallat, la col·locava drete en una obertura, per la qual s'escolava i desapareixia, engolida per la màquina. Tot seguit, per un costat eixia el gra que es depositava en uns sacs d'arpillera col·locats drets, que unes pinces aguantaven oberts. Per l'altra banda, la posterior, eixia la palla, llançada per un canó de llanda, i s'acumulava per a formar una muntanya: una monumental pallera.

La palla de blat és molt preada per a enjaçar els animals i cadascú s'emportava de la pallera la part que li corresponia segons les càrregues de blat que havia trillat i formava el propi paller. Després anava portant-la a casa sac a sac, segons les necessitats.

A l'era de la Caixa, que estava ubicada a l'oest del que és hui l'Institut d'Ensenyament Mitjà Francisco Beltrán Bigorra (el qual ocupa el solar que aleshores era el cementeri vell), es muntava, una volta acabada la labor de trilla, un poble de pellers, un al costat de l'altre. A mi se'm feia estrany que cadascú localitzara el seu, ja que si realment eren diferents en mida i altura, el model era uniforme; per a fer-los se seguia un mètode únic, avalat per una pràctica de generacions. Cal tindre en compte que el paller havia de durar dotze

mesos, aguantant forts vents sense desfer-se, i sense que les pluges es filtraren a l'interior, ja que altrament l'aigua el podria.

Per a construir-lo, per tant, s'anava disposant la palla en un cercle, trepitjant-la, atapeint-la amb els peus i les mans, pujant damunt del muntó de forma cilíndrica; per donar-hi més exactitud i fermesa, les parets les passaven a colps de corbella, de costat, repelant per tallar la palla que sobreixia i desprenent la que estava mig solta. Quan s'havia pujat prou el muntó, segons la palla que quedara per col·locar, sobre el *colmo* pla s'estenia un tram d'empall (la canya sencera del blat, sense l'espiga), que es feia que sobreisquera de les parets per formar una volada de quasi un pam. Damunt es continuava posant el que quedava de palla, però donant a aquest darrer tram la forma de con i mesclant la palla amb pallús, per aconseguir que l'aigua de les pluges no penetrara en el cos del paller i facilitar que s'escolara fins a la volada d'empall per on xorrava a terra. El pallús hi havia qui el mesclava amb fang, formant un sostre perfecte. Per a rematar, al *colmo* del con es col·locava un bon cudol.

Per a fer-se una idea de com de compacte estava el paller, cal reparar que per a extraure'n la palla era menester punxar amb una corbella, furgant en una única obertura que se situava a la banda de llevant, que era on menys incidien les pluges. La palla, malgrat el pas del temps, n'eixia blanca, neta.

Els majors enemics dels pellers eren, per una part, els *vileros*, que, escarbant entre el pallús per buscar granets de blat, amb les potetes l'aventaven a terra; per l'altra, els xiquets, que hi pujàvem dalt a parar cepets, o a jugar; i és que el laberint que formava el nombrós entramat de pellers es prestava a tota classe de jocs.